

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΒΟΛΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ

Ινστιτούτο της Δανίας , Πρεσβεία της Δανίας

Οψεις του Κινηματογράφου της Δανίας

Ιανουάριος –Μάιος 2017.

Της Ιωάννας Αθανασάτου,

ιστορικού Κινηματογράφου, Παν.Αθηνών & ΕΑΠ

Προβολή 23-5-2017

Breaking the waves /

Δαμάζοντας τα κύματα (1996)

Σκηνοθεσία Lars Von Trier

Οι απαρχές του κινηματογράφου της Δανίας τοποθετούνται την πρώτη περίοδο του πρώιμου βωβού κινηματογράφου. Όπως σημειώνει η ιστορική έρευνα (Cherchi Usai στο Geoffrey N.Smith, 1997:131), για μία σύντομη περίοδο μετά το 1910 οι σκανδιναυικές χώρες, ιδίως η Σουηδία και η Δανία, παρά τον μικρό τους πληθυσμό (λιγότερο από 2,5 εκατομμύρια κάτοικοι στην Δανία το 1901) και την μικρή οικονομική τους δύναμη, διαδραμάτισαν ένα σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του πρώιμου κινηματογράφου , τόσο στο επίπεδο της Τέχνης όσο και σε εκείνο της βιομηχανίας. Ορόσημο αποτέλεσε η ίδρυση της εταιρείας Nordisk στην Δανία το 1906 η οποία θεωρήθηκε η δεύτερη μεγαλύτερη κινηματογραφική εταιρεία στον κόσμο μετά τη γαλλική Pathe, και το στούντιό της είναι το παλαιότερο σωζόμενο κινηματογραφικό στούντιο στον κόσμο.

Πρωτοπόροι Δανοί σκηνοθέτες, όπως ο Στέλαν Ρίε (*Ο φοιτητής της Πράγας, 1913*) και ο Urban Gad(*The Abyss, 1910*) εμφανίζονται δυναμικά στο προσκήνιο αναπτύσσοντας νέες τεχνικές φωτισμού, τοποθέτησης της κάμερας και σκηνοθετικών πρακτικών, με προφανή και διαρκή επίδραση στη παγκόσμια κινηματογραφική παραγωγή. Εκείνη την περίοδο εμφανίζεται και η μεγάλη Δανή ηθοποιός Asta Nielsen ,η οποία, όπως σημειώνει η ιστορικός Janet Bergstrom ενσάρκωσε με μοναδικά εκφραστικό τρόπο μία μεγάλη γκάμα ρόλων , .(Bergstrom, στο Smith, 1997:26). Η στενή σχέση μεταξύ του Γερμανικού και του Δανέζικου Κινηματογράφου αποτυπώθηκε στη θεματολογία αλλά και στην ανάπτυξη κοινών εξπρεσιονιστικών τεχνικών της κάμερας με χαρακτηριστικό στοιχείο την απόδοση του «στίμουνγκ» , δηλαδή την αναπαράσταση ανάλογης ατμόσφαιρας με την υποδήλωση των δονήσεων της ψυχής , μέσω της χρήσης του φωτισμού.(Eisner, 1987:190). Την δεκαετία 1910-1929 η 'εισβολή' των Δανών στην αναπτυσσόμενη γερμανική κινηματογραφική βιομηχανία θα δημιουργήσει μία ισχυρή αισθητική

παράδοση και θα δώσει μεγάλη ώθηση στον γερμανικό κινηματογράφο με διεθνή απήχηση. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο που η σύγχρονη κινηματογραφία της Δανίας θεωρείται σήμερα ιδιαίτερα δυναμική και επιδραστική στα πλαίσια του ευρωπαϊκού αλλά και του παγκόσμιου κινηματογράφου.

Στην πρώτη προβολή του αφιερώματός μας , 9/1/2017, παρουσιάσαμε την ταινία **Γερτρούδη (1964)** του **Carl Theodor Dreyer**, εμβληματικής μορφής και πρωτοπόρου σκηνοθέτη του κινηματογράφου της Δανίας , το έργο του οποίου άσκησε ισχυρή επιρροή στους δημιουργούς του παγκόσμιου κινηματογράφου, όπως και στον δημιουργό της σημερινής μας ταινίας.

Σήμερα επιλέξαμε να προβάσουμε την ταινία **Breaking the waves(1996)** του πιο σημαντικού ίσως δημιουργού του σύγχρονου δανέζικου κινηματογράφου, του πολυβραβευμένου **Lars Von Trier** συνιδρυτή μαζί με τον Thomas Vinterberg του **«Δόγματος 95»**.

Οι Triers και Vinterberg είχαν δημιουργήσει μεγάλη αίσθηση , όταν το 1995 εξήγγειλαν στο Παρίσι την πρότασή τους για ένα νέο είδος κινηματογράφου, αντισυμβατικού και απαλλαγμένου από τους περιορισμούς της κινηματογραφικής αισθητικής και των φιλομορφικών συμβάσεων, ουσιαστικά πρεσβεύοντας την ανατροπή όλων των κανόνων της κινηματογραφικής *mise en scene*. Σύμφωνα με τους ιδρυτές του, στόχος του «Δόγματος» ήταν η *απόδοση της «γυμνής αλήθειας»* μέσω μίας απόλυτα ρεαλιστικής δραματουργίας , φυσικού φωτισμού, κάμερας στο χέρι , απόρριψης της μελοδραματικής φόρμας και οποιασδήποτε άλλης ωραιοποιητικής σύμβασης. Η φυσικότητα και η αληθοφάνεια της ιστορίας αναδεικνύονται μέσω της δύναμης του σεναρίου και της ερμηνείας των ηθοποιών. Σημαντικές ταινίες αυτής της αντίληψης θεωρούνται η σημαντική αντιπροσωπευτική ταινία του Thomas Vinterberg *Festen /Οικογενειακή γιορτή (1998)*.

Είναι γεγονός ότι κάποια από τα στοιχεία της αντίληψης που εξέφρασε το Δόγμα 95 συναντώνται και σε άλλα κινηματογραφικά ρεύματα, στα πλαίσια της Ιστορίας του Κινηματογράφου, πχ στον ιταλικό νεορεαλισμό , στο γαλλικό νέο κύμα. Εξ άλλου η διαδρομή του κινηματογραφικού μέσου *ως ετερογενούς σημειωτικού συστήματος* καταδεικνύει ότι δεν υπάρχει «βασιλική οδός» για να αφηγηθεί ένας δημιουργός μία ιστορία στον κινηματογράφο, αλλά θα χρησιμοποιήσει κάθε μέσον της κινηματογραφικής αφήγησης ώστε να την εκφράσει με τον καλύτερο δυνατό και σύμφωνα με το όραμά του τρόπο.

Όπως σημειώνουν οι Bordwell και Thompson στην *Εισαγωγή στην Τέχνη τού Κινηματογράφου*, ο Trier ξεχώρισε ανάμεσα σε πολλούς Ευρωπαίους κινηματογραφιστές με την ταινία του αυτή, *το Δαμάζοντας τα κύματα* τιμήθηκε με το Μεγάλο Βραβείο τής Επιτροπής στο Φεστιβάλ των Καννών και κατέστησε τον σκηνοθέτη ένα από τούς πιο αξιόλογους σκηνοθέτες στον κόσμο. χάρης στο ιδιαίτερο τρόπο κινηματογράφησης και το κινηματογραφικό του ύφος. Ενώ το θέμα θα μπορούσε να οδηγήσει σε ένα μελόδραμα, «η ελλειπτική κινηματογράφηση τού Trier, στο ύφος τού cinema verite, και ορισμένα ιντερλούδια με παραισθητικά τοπία συνθέτουν την συγκινητική αφήγηση ενός αμοιβαίου έρωτα μακριά από τον χλευασμό τής κοινότητας». (Bordwell, Thompson 2011: 713). Ο Trier έχει συνθέσει με ιδιοφυή τρόπο στοιχεία κινηματογράφησης, όπως η χρήση τής *κάμερας στο χέρι* (η κάμερα κινείται δαιμονιωδώς στις συγκλονιστικές οι σκηνές τού ατυχήματος, τού χειρουργείου) με στοιχεία μεταμοντέρνας αισθητικής (πχ αναφορά στην αμερικάνικη τηλεοπτική σειρά *Homicide Life on the streets*, μουσικά περάσματα από δημοφιλείς ρόκ και πόπ επιτυχίες Susanne, Peep Purple). Ο δημιουργός ισχυρίζεται ότι «μία ταινία θα έπρεπε να είναι σαν πέτρα σέ παπούτσι», να ενοχλεί τη συνείδηση τού θεατή. Ο Von Trier κινηματογράφησε την ταινία του σε 35 mm, μετέφερε το υλικό σε βίντεο προκειμένου να αφαιρέσει το περισσότερο χρώμα, και στη συνέχεια το μετέγραψε πάλι σε φιλμ. Η ανορθόδοξη τεχνική τής κάμερας στο χέρι συνδυάζεται με την αναμορφική εικόνα ευρείας οθόνης δίνοντας σε πολλά σημεία τής ταινίας συγκλονιστικό οπτικό αποτέλεσμα. (Bordwell, Thompson: 712).

Πέρα από όλες τές μορφικές καινοτομίες, πρόκειται για μία βαθειά «Ντραγιερική» ταινία. Ο ίδιος ισχυρίζεται σε κάθε ευκαιρία ότι το πρότυπό του ήταν ο Ντράγιερ η επίδραση τού οποίου είναι αναγνωρίσιμη σε πολλά στοιχεία. Κυρίως σε ότι αφορά

-*Τές μορφές γυναικών*. Ο κεντρικός γυναικείος χαρακτήρας η Μπέζ τής Emily Watson) είναι ένα στοιχείο αντιλογίας, απόκλισης, είναι «διαφορετική». Η συμπεριφορά της συνιστά εξαίρεση σκάνδαλο. Ο πόνος και το βάσανο, η γενναιότητα και η θυσία παραπέμπουν στις μεγάλες ντραγιερικές ηρωίδες (*Λόγος, Μέρες οργής, Ζάν Ντ' Αρκ*). Η ταινία αποτελεί ύμνο στην αληθινή αγάπη και στην έκφραση των συναισθημάτων (*Amor omnia* στην *Γερτρούδη*).

Χαρακτηριστικά θάρρους, ανεξαρτησίας, αληθινής αγάπης και δοτικότητας παρουσιάζει και ο βασικός γυναικείος χαρακτήρας τής Ντόντο (Kathrine Catlidge).

-*Το ρόλο τής θρησκείας*. Καταγγελία τούς σκληρού και απάνθρωπου πατριαρχικού προσώπου τής επίσημης Χριστιανικής εκκλησίας πού βασίζεται στην τιμωρία, τον έλεγχο και την καταστολή τής επιθυμίας και όχι στην

πίστη, την κατανόηση και την πραγματική αγάπη. Η Μπέζ αρθρώνει δυνάτο λόγο στην Εκκλησία απέναντι στους «πρεσβύτερους» « Πώς μπορείτε να αγαπάτε το λόγο, τη λέξη και όχι τα ανθρώπινα πλάσματα»? Η Ντόντο τούς κατακεραυνώνει στην κηδεία τής Μπέζ «Δεν έχετε κανένα δικαίωμα να στείλετε την Μπέζ στην κόλαση».

Αντίλογος στον στεγνό ορθολογισμό και στην πειθαρχική εξουσία τής Ιατρικής, πού όταν χωρίζει από την ανθρωπιά μπορεί να είναι αναποτελεσματική έως και καταστροφική.

Κάποια αντίρρηση πού θα μπορούσε να υπάρξει για τίς αναπαραστάσεις των γυναικών στην ταινία αυτή και εν γένει στον Κινηματογράφο τού Τριερς αναφέρεται στην τελική έκβαση . Η γυναίκα πρέπει να πεθάνει γιατί είναι διαισθητική, δυνατή , έχει επιθυμίες και θυσιάζεται για αυτούς πού αγαπά. Η Μπέζ θα πρέπει, σάν άλλη Ιφιγένεια, να θυσιασθεί προκειμένου να ζήσει ο Γιάν, και το σώμα της πετιέται στη θάλασσα. Στο *Χορεύοντας στο σκοτάδι* η ηρωίδα , πού ενσαρκώνεται από την Björk , έχει επίσης φρικτό τέλος προκειμένου να σωθεί το παιδί της.

Ο κεντρικός και παράλληλα τραγικός ρόλος πού δίνει στις ηρωίδες του ο κινηματογραφικά ιδιοφυής Τριερς είναι υπό συζήτηση.

Πηγές

David Bordwell , Kristine Thompson , *Εισαγωγή στην Ιστορία τού Κινηματογράφου*, Αθήνα, Πατάκης, 2011

Μιχάλης Δημόπουλος, Αχιλλέας Κυριακίδης, Μπάμπης Ακτσόγλου, (επιμέλεια), *Carl Dreyer*, Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 2001.

Geoffrey Nowell Smith, (ed), *The Oxford History of World Cinema*, Oxford, 1997.

Henning Camre, Morten Pul, Vinca Wiedemann, *Νέος Δανέζικος Κινηματογράφος*, Έκδοση του 46^{ου} Φεστιβάλ Κιν/φου Θεσσαλονίκης, 2005.

Michael Atkinson, "Years of the dog: No longer Enfant", *The Village Voice*, 17-23-3-2004